

Výživa armád za světové války.

(Pokračování 2.)

III. Belgie.

O b s a h :

- A. Všeobecná situace.
- B. Polní dávky potravin a krmiva.
- C. Personál pro vyživovací službu.
- D. Teritoriální organizace vyživovací služby v míru.
- E. Celkový chod výživy za války.
- F. Vyživovací služba v divisi a u vojskových těles.
 - 1. Všeobecné zásady.
 - 2. Orgány vyživovací služby.
 - 3. Denní zásobování.
- G. Zásobovací základny:
 - 1. Antverpy.
 - 2. Ostende.
 - 3. Calais.
 - 4. Podružná základna v Le Havre.
 - 5. Přemístění zásobovací základny roku 1918 do Antverp.
- H. Prodejny.
- I. Zásobování belgických jednotek umístěných ve Francii.
- K. Zásobování civilního obyvatelstva.

A. Všeobecná situace.

Poloha království belgického na rozhraní románského a germánského světa učinila často z něho jeviště krvavých bitev a vpádů. Za světové války vpadli Němci do Belgie, aby pronikli do Francie, ač byla neutralita belgického území zaručena. Tím byla Belgie stržena do světové války.

Belgie je prvním továrnickým státem na pevnině. Jemná sukna z Verviersu a Lutychu, bavlněné látky z Gent, Brugg a Antverp, krajky z Bruselu, rukavice z Gentu, zbraně z Lutychu, stroje ze Seraingy, skla z Namuru, zrcadla ze Charleroi a jiné mají nejzvučnější jména.

Účast Belgie v světovém obchodě je pro tak malý stát — 30.000 km² — přímo překvapující.

Zemědělství je vzorné, ale produkce obilí nepostačí pro spotřebu země.

Obyvatelstvo, počtem 7,577.000, skládá se skoro rovným dílem z Flámů, příbuzných Holanďanům, a z Vallonů, kteří mluví nářečím francouzským. Lidnatostí stojí Belgie na prvním místě mezi evropskými státy.

Belgie má nejhustší železniční síť v Evropě a skvělé silnice.

Za německého vpádu utrpěla země těžké rány. Západní část byla obrácena v poušť, kvetoucí Ypry zničeny, mnoho památek spáleno, dobytek, stroje, zásoby a mnoho lidí odvečeno. Těžce byl poškozen obchod, a hospodářský rozvoj hlavního přístavu Belgie, Antverp při Šeldě, byl podloměn.

Po světové válce získala Belgie na Německu menší území na západ od Cách (Eupen a Moresnet).

Tím, že velká část království byla za války obsazena německým vojskem, byl vtištěn výživě belgické armády zcela zvláštní ráz.

Jsouc válkou jakožto neutrální a vojensky nepřipravený stát zcela překvapena, organizovala belgická vojenská správa vyživovací službu v armádě po francouzském způsobu. Musila se řídit a učit od svého mocnějšího spojence. Přes to však ho nenapodobovala slepě, nýbrž uplatňovala vlastní názory a realizovala vlastní zkušenosti.

B. Polní dávka potravin a krmiva.

I v belgické armádě byly stanoveny normální dávky pro běžnou spotřebu a záložní dávky pro případy poruch v pravidelném zásobování.

Normální dávka potravin měla toto složení:

Druh	V poli	V zápolí	Poznámky
	gramů		
Chléb	700	700	čerstvé nebo zmrzlé
Maso	400	400	
Káva	35	15	
Cikorie	5	5	nebo 40 g rýže
Luštěniny	25	25	
Cukr	20	—	
Pepř	0·5	0·5	nebo margarin, nebo slanina
Sůl	25	25	
Vepřové sádlo	45	12·5	
Tabák	20	—	

K této dávce byly přiznávány za různých okolností přídavky; tak dostávala na př. vojska v zákopech, při pracích a nočních hlídkách jako přídavek denně 175 g chleba, 20 g rýže (nebo 12 g luštěnin) a 10 g jedlého tuku.

Dávka krmiva v vojenských koní byla v poli i v zápolí stejná a byla vyměřena takto:

oves	5·5—7 kg
seno	2·5 kg
sláma	3 kg
otruby	0·3 kg

Záložní dávka potravin měla tyto součástky:

500 g sucharů,
300 g masa v konzervách,
40 g kávy,
5 g cikorky,
20 g soli a
60 g cukru.

Záložní dávka krmiva obsahovala oves na jeden den a byla vezena na vozatajské koloně divise.

Denní spotřeba potravin a krmiva belgické armády byla za světové války tato:

mouka	80.000	kg
zmrzlé maso	50.000	„
oves	240.000	„
sůl	5.000	„
pepř	100	„
tuk	6.250	„
luštěniny	3.800	„
rýže	2.500	„
káva	6.200	„
cikorka	2.000	„
těstoviny	700	„
hovězí konzervy	5.000	„
paštiky a pod.	5.000	„
seno	65.000	„
sláma	80.000	„
cigarety	340.000	kusů.

C. Personál pro vyživovací službu.

Personál vyživovací služby dělil se na personál řídicí, intendantci, a na personál výkonný, administrační.

Úlohou intendantce bylo, aby řídila vyživovací službu v poli i v zápolí a zajišťovala potřeby vojska týkající se potravin, nápojů, krmiva, oděvů, výstroje, lůžek a ubytovacích potřeb. Sbor intendantních důstojníků se skládá z kapitánů, štábních kapitánů, majorů, podplukovníků, plukovníků a jednoho generála a doplňuje se z důstojníků všech zbraní a služeb, kteří splní určité podmínky.

Sbor důstojníků administračních má poručíky, nadporučíky, kapitány a tři majory a doplňuje se z kádru poddůstojníků administračního vojska.

Intendance a výkonné orgány jsou zastoupeny u armádních divísi (= čs. divisi) a u armády.

Generální inspektor intendantstva vykonával vrchní technické řízení všech polních a zápolních intendantci a byl šéfem sboru důstojníků intendantních a administračního vojska.

Pro vyživovací službu ve vojenských tělesech byl stanoven u každého praporu pěchoty a podobné jednotky proviantní důstojník, u setnin poddůstojník.

D. Teritoriální organizace vyživovací služby v míru.

Potraviny a krmivo kupují v míru veřejnou soutěží komise skládající se z intendantů a jiných důstojníků. Nakoupené zásoby se

ukládají do vojenských skladů, jež jsou umístěny ve větších posádkách, kdež jsou zřízeny i pekárny a jatky.

Každý z těchto ústavů má podle své velikosti a podle svého významu určitý počet administračního vojska, které se skládá z důstojníků, poddůstojníků a vojáků. Správce ústavu má nad svým personálem povinnosti a práva jako velitel roty.

Všecky ústavy vyživovací služby každé posádky jsou řízeny intendantem, jehož úkolem jest, aby se staral o výživu všeho vojska, trvale nebo přechodně ubytovaného v určitém pásmu. Je odpověden za činnost ústavů vyživovací služby, dohlíží na jejich správce, ověřuje účty, je předsedou posuzovacích komisí při soutěži, předsedou přijímacích komisí, řídí peněžní hospodářství a má nad personálem ústavů povinnosti a práva jako velitel praporu. Je podřízen intendantu vojenského okrsku, jenž je zpravidla zároveň divisním intendantem a vykonává nad ústavu pravomoc velitele pluku.

E. Celkový chod výživy za války.

Armáda v poli žije zásadně ze zdrojů území, jež zaujímá. Využití místních zdrojů je svěřeno jak orgánům vojskových těles, tak i orgánům vyšší jednotky.

Jsou-li místní zdroje nedostatečné, dostane armáda vše, čeho se jí nedostává, ze zápolí. Za tím účelem je zřízena v zápolí zásobovací základna, utvořená ze skladů, podniků a ústavů, které opatřují za řízení intendantů potraviny a krmivo ve vlastní zemi a v zahraničí. Zásobovací základna sestavuje a odesílá denně každé divisi zásobovací vlak na divisní nádraží, z něhož se denně rozvázejí potraviny a krmivo automobily až k vojským tělesům pro potřebu příštího dne.

Chléb se nevyrábí u armády v poli, nýbrž v pekárnách základny, a rozesílá se denně zároveň s ostatními potravinami vylíčeným způsobem přes divisní nádraží k vojským tělesům.

Zásobování masem je upraveno takto: intendant dává porážeti nakoupený dobytek poblíže divisního nádraží a rozvážeti získané maso spolu s ostatními součástkami stravy automobily k útvarům. Není tedy pro dodávku masa nějakého zvláštního odlišného způsobu.

Seno a sláma se vůbec nedovážejí; útvary je nakupují v ubytovací oblasti.

Pro přípravu stravy je vybavena každá rota, baterie a podobná jednotka převoznou kuchyní.

Kromě potravin, které se dovážejí denně útvarům, má vojsko v své blízkosti pro případy poruch a nesnází zálohu potravin a krmiva, skládající se ze dvou záložních dávek; jedna dávka je u muže, jedna na vozatajské koloně armádní divise.

F. Vyživovací služba v divisi a u vojskových těles.

1. Všeobecné zásady.

V belgické armádě nalézáme v stanu armádní divise (rovná se čs. divisi) představitele služby zbrojní, ženijní, zdravotnické a intendantní. Každá služba má své orgány řídicí a orgány výkonné. Služby jsou podřízeny veliteli. Působnost velitelství na služby záleží především v tom, že určuje službám jejich zvláštní úkol pro

každý případ, dává jim k dispozici prostředky, zejména dopravní a pracovní, jimiž disponuje, a stanoví podmínky výkonů co do času a místa.

V své ostatní působnosti mají služby úplnou a netknutou iniciativu v každém stupni; pokud jde o vlastní vykonávání služby, nezávisí přednosta služby na nikom jiném než na svém technickém představeném.

Pružnost služeb závisí na prostředcích, především dopravních. Před válkou se zmenšoval v evropských armádách trén do krajnosti pod záminkou, aby se dosáhlo co největší pohyblivosti. Zkušenost však ukázala, že vojska jsou mobilnější, jsou-li řádně vybavena materiálem pro boj, pochod a ubytování. Není to množství přidělených vozidel, jež působí závady, ale spíše chyba v organizaci kolon a nedostatek pochodové kázně.

- 2. Orgány vyživovací služby.

Řídícím orgánem vyživovací služby v belgické armádní divisi je divisní intendant, podporovaný v své činnosti dvěma přidělenými intendanty a jedním tajemníkem.

Výkonným orgánem je personál administrační, jenž spravuje divisní vyživovací ústavy, jimiž jsou:

- a) proviantní automobilní kolona,
- b) vozatajská kolona se záložní dávkou a
- c) polní jatky.

Proviantní automobilní kolona se skládá z určitého počtu kamionů (dopravních automobilů) pro dopravu proviantu, záložních kamionů pro dopravu personálu neumístěného na ostatních vozech a osobních automobilů pro důstojníky a jejich zavadla. Koloně je přidělen administrační personál, skládající se ze 2 důstojníků, 21 poddůstojníků a 41 vojáků; úkolem personálu je, aby spravoval, přijímal a vydával proviant a využíval místních zdrojů.

Vozatajská kolona veze jednu záložní dávku pro divisi. Pro správu zásob jsou přiděleni jeden důstojník, 3 poddůstojníci a 10 vojáků administrativních. Kolona byla považována za dopravní orgán, který je dán v zásadě k dispozici divisnímu intendantu. Ale zhusta bylo jí použito za války i pro účely jiných služeb. Za ofensivy na podzim 1918 sloužila v mnoha případech k zásobování střelivem a k dopravě raněných; zásoby musily být složeny a uloženy ve skladech.

Polní jatky, jež obstarávaly nákup a porážku dobytka, byly spravovány administračním personálem, skládajícím se z 1 důstojníka, 10 poddůstojníků a 32 vojáků-řezníků.

3. Denní zásobování.

Vojska měla žít zásadně z místních zdrojů. Ve zvláštní situaci, v které byla belgická armáda za Iserou, a i za ofensivy ke konci roku 1918, neměla vojska možnosti, aby zásadu uplatnila. Zůstal tedy nejhlavnějším pramenem výživy přísun zezadu.

Zásobovací základna odesílala denně k armádním divisím proviantní, muniční a materiální vlaky na divisní nádraží, kdež tedy vešly v styk orgány přísunovací (zápolní) a divisní (polní).

Proviant, určený pro spotřebu příštího dne, naloží se na divisi-
ním nádraží na proviantní automobilní kolonu a rozveze se k útva-
rům. Běží však o to, zařídit účelně styk automobilů s útvar-
y. Způsob rozdělování bude vázán metodou, podle níž se nařizuje
ubytování vojsk.

V období stabilisace bude způsob rozdělování proviantu velmi
jednoduchý, protože stanoviště útvarů jsou i velitelství armádní
divise známa.

V období pohybu určuje velitel armádní divise ubytovací místa
jen jednotkám, které jsou mu přímo podřízeny, kdežto divisi-
m pěchoty (rovnají se čs. pěším brigádám) určuje toliko ubytovací
oblast; může tedy co do rozdělování (výdeje) proviantu útvarům
toliko stanovit:

a) místa, kde divise pěchoty dostanou dopravní automobily, pro
ně určené, a

b) rozdělovací místa pro jednotky přímo podřízené.

Jak se dostane proviant z dopravních automobilů k útvarům,
připravujícím stravu?

Pozorujme situaci výživy u útvarů ráno před odchodem! Muž
nese chléb, studené maso a v polní láhvi kávu. Koně si nesou svůj
oves. Teplé jídlo se připravuje na převozně kuchyni.

Za pochodu řídí velitel armádní divise, nebo velitelé divisi-
pěchoty, anebo vojskových těles pohyb převozných kuchyní. Po
skončení pochodu oznámí tito velitelé nižším jednotkám místa,
kam kuchyně dirigovali, a zmocněnci praporů přijdou, aby je do-
pravili na místa určená praporečnými veliteli, kde je převezmou roty.
Strava, za pochodu připravená, vydá se mužstvu. Nyní je potřeba,
aby útvary dostaly proviant na příští den. Velitelství armádní
divise rozešle dopravní automobily naložené tímto proviantem na
označená místa do oblastí divisi-
pěchoty a do ubytovacích míst
jednotek přímo podřízených. Velitelé divisi-
pěchoty posílají
kamiony podle taktické situace buď k útvarům, anebo na přesně
označená místa, kde se sešloupí převozně kuchyně, aby odebraly
proviant.

Po provedení výdeje proviantu vrátí se kamiony na divisi-
ní nádraží, aby tu nocovaly a znovu se naplnily.

Zásobování vojska proviantem pomocí automobilů mělo za svě-
tové války v belgické armádě uspokojující výsledky. Nicméně
vznikly v některých případech potíže a závady. Bylo-li divisi-
ní nádraží příliš vzdáleno od útvarů, konaly automobily denně velmi
značné cesty. Za pochodů, jež následovaly po příměří, byl od nich
žádán denní výkon 80, 100 a i 160 km. V obdobích velmi živých
konal se výdej proviantu opožděně a personál kolony neměl dosta-
tečného odpočinku. Tak za operací roku 1914 a za ofensivy, jež
skončila poslední válkou, byli průvodčí proviantních automobilů na
nohou až do pozdních hodin a počali svou činnost druhého dne
velmi časně z rána, aby vykonali denní pochod, rozdělili potraviny
a přišli zase včas na nové divisi-
ní nádraží.

Příčina této nedokonalosti vězí v tom, že automobily, naložené
od rána, mohou vydati věci teprve až k večeru, když vydávací místa
jsou známa. Aby byla odstraněna tato závada, byla přidělena za
války armádním divisi-
m pro výživu ještě jedna vý-
pomocná
automobilní kolona, jež měla dopraviti proviant z divisi-
ního nádraží

až do zásobovacího střediska, umístěného nedaleko od ubytovacích míst útvarů, kamž by přijela proviantní automobilní kolona, aby své vozy zase naplnila.

Tento způsob měl tu velkou nevýhodu, že proviant musil být v zásobovacím středisku překládán. Proto bylo od něho upuštěno a obě automobilní kolony spojovaly útvary s divisním nádražím, aniž procházely zásobovacím střediskem.

Proviantní automobilní kolona, vyprázdněná v předvečer, navrátila se na divisní nádraží a odjela naplněná k útvarům až příští den, křižujíc se cestou s výpomocnou automobilní kolonou, jež pracovala týmž způsobem, ale s časovým rozdílem o 24 hodin při náplni a výdeji.

Pro zásobování chlebem a masem nebylo v belgické armádě třeba zvláštních opatření, neboť automobilová doprava proviantu až k útvarům dovolila, aby obě tyto citlivé potraviny byly dopravovány a rozdělovány zároveň s ostatními součástkami stravy.

G. Zásobovací základny.

1. Antverpy.

Za mobilisace byla zřízena pro zásobování armády v poli zásobovací základna v zápolí, z níž byly odesílány denně vlaky s potravinami a krmivem na divisní nádraží.

První zásobovací základnou byla pevnost Antverpy.

K útvarům již v míru zřízeným — vojenský mlýn, vojenská pekárna, jatky, továrna na masové konzervy a sklad sena a slámy — byly připojeny za mobilisace: stádo skotu, sklad drobných potravin, sklad ovsu a sklad uhlí.

Tyto ústavy měly zásobovati polní armádu, pevnost Antverpy a pevnosti Lutych a Namur až do jich obklíčení.

Bud' uvedená činnost ústavů zásobovací základny v Antverpách aspoň v hrubých rysech.

Vojenský mlýn stupňuje značně svou výkonnost, aby uhradil potřebu mouky pro výrobu chleba a sucharů; kupuje v zemi značné zásoby pšenice.

Vojenská pekárna není od počátku s to, aby zdolala sama výrobu chleba a sucharů pro polní armádu. Výroby se účastní velké civilní pekárny, čímž je pravidelné zásobování chlebem zajištěno.

Jatky dodávají maso jen vojskům v pevnosti, neboť velké jednotky v poli mají vlastní jatky.

Stádo skotu zásobuje dobyt看em jatk v Antverpách pravidelně, a polní jatky tehdy, nemohou-li nakoupiti dobytek ve vlastním území. Stádo skotu mělo poměrně jen málo dobytka u sebe, průměrně 600 kusů, což odpovídá asi potřebě na tři dny. Ostatní dobytek, zajištěný u antverpských zemědělců, zůstal v péči vlastníků a zůstal tak rozdělen na celou rozlohu pastvišť opevněných posíc, neboť při nakupení velkého množství dobytka na jednom místě je se třeba vždy obávat vážných závad a nebezpečí. Za mobilisace bylo zajištěno na 30.000 kusů hovězího dobytka. V Antverpách nebylo lze založiti velkou zálohu zmrzlého masa, neboť městská mražírna neměla dostatečné rozlohy.

Továrna na konzervy. Za prvních operací spotřebovala bojující vojska velmi mnoho konzervovaného masa. Přes velmi in-

tensivní výrobu továrny vyčerpaly se rychle zálohy a musily být doplněny přísuny z vnitra Belgie a Anglie; i mnoho sardinek bylo v tom období opatřeno.

Sklad drobných potravin zásobil se z velkých přístavních skladů v Antverpách kávou, cukrem, solí, pepřem, fazolemi a rýží. I z vnitrozemí docházely různé zásoby, zejména cikorková moučka.

Sklad sena a slámy měl zásobovati toliko pevnost; jednotky v poli byly povinny opatřovati si tuto potřebu samy koupí na místě. Sklad si zajistil využitím zdrojů pevnosti a přísuny z venkova značné zásoby.

Sklad ovsu musil dodávati oves vojskům pevnosti i armády v poli. Vzhledem k době vypuknutí války bylo opatřování zásob dosti nesnadné a námáhavé. Podařilo se však získati dostatečné zálohy a zásobovati vojsko pravidelně.

Sklad uhlí. Potřeba uhlí byla odhadnuta pro příští zimu na 500.000 tun. Městské přístavní sklady umožnily sestaviti první zásoby skladu.

2. Ostende.

Když vojenská situace způsobila ústup belgických vojsk, odebral se dne 1. října 1914 generální inspektor intendanstva do Ostende, aby tam organisoval pro polní armádu podružnou zásobovací základnu. S počátku disponoval jedním intendantem a čtyřmi důstojníky a několika vojíny administračními, ale již 7. října byl tento personál zesílen personálem dalším, který přišel z antverpské základny.

První zásoby základny v Ostende se skládaly ze sucharů, drobných potravin, masových konserv a ovsu. Byly doplněny nákupem mouky a sucharů v Anglii, píce opatřena v okolí.

V Ostende musily být zřízeny bez odkladů sklady a ústavy, aby mohly nakládati a odesílati denní zásobovací vlaky pro polní armádu. Byly to: vojenská pekárna, vojenský mlýn, jatky, sklad drobných potravin a konserv, sklad píce a jiné.

Podružná základna v Ostende, jež se stala za několik dní základnou hlavní, byla organisována s velkým chvatem, neboť musila na se vzít zásobování armády ve velmi krátkém čase. Intendance organisovala s největším úsilím činnost civilních pekáren, aby mohla dodávati armádě chléb, když dne 14. října 1914 dostala rozkaz, aby opustila Ostende a založila novou základnu ve Francii, neboť belgická armáda ustupovala k Iseře.

3. Calais.

Rozumí se samo sebou, že za těchto nepřetržitých a často velmi rychlých ústupů nemohly být všechny zásoby potravin, výstroje a jiného materiálu zachráněny a že z nich padlo mnoho do rukou nepřítele. Zásobování v tomto období bylo často svízelné a nejisté. Avšak výživa vojsk netrpěla pro velmi účinnou pomoc francouzské intendance, jež vypomáhala nejen potravinami, ale i oděvem, prádlem a obuví.

Francouzské úřady konaly více než svou povinnost, aby umožnily rychlé zřízení nové zásobovací základny v Calais. Město má velmi dobře vybudovaný přístav, přístupný lodím s velkou nosností a je velmi blízko Anglii. Železnice spojuje přístav s územím Isery, usnadňuje tak rychlý přísun k belgickému vojsku.

Vzhledem k velmi nejisté počáteční vojenské situaci byly zřízeny první ústavy základny ve vlastním přístavu. Zásoby potravin, oděvu a výstroje, evakuované z Belgie, nakoupené intendancí nebo dodané spojenci, zůstaly naloženy na lodích; jen potraviny a píce pro dvoudenní až tří denní potřebu byly uloženy do přístavních skladů na pobřeží.

Intendanční ústavy základny v Calais dělily se na čtyři odvětví:

- a) na službu mlynářskou a pekařskou,
- b) „ „ v jatkách a u stáda skotu,
- c) „ „ u drobných potravin, konserv a píce, a
- d) „ „ při zásobách paliva, tuků, oleje a benzínu.

Služba mlynářská užívala místních mlýnů; nehrazenou potřebu mouky dostávala od francouzské intendance.

Služba pekařská pronajala pohotové civilní pekárny; byla však také odkázána na francouzskou výpomoc.

Jatky zásobovaly vojska základny.

Pro stádo skotu kupovala belgická intendance dobytek v okolí Calais a i v Paříži.

Drobné potraviny pocházely z Antverp a Ostende, další zásoby byly nakoupeny v Anglii a Americe. Právě tak tomu bylo i u ovsů.

Když německý nápor byl na Iseře definitivně zlomen, byly zásoby základny vyloženy z lodí a odevzdány do správy příslušných ústavů. Území základny bylo rozšířeno, neboť ústavy se umístily nejen v Calais, ale i v Gravelines a Bourbourgu, později i v jiných místech.

Zásoby ústavů se zvětšovaly. Uvažováno obezřele a stanoveno, aby zásoby základny nebyly větší než pro potřebu 20 až 40 dní, neboť základna mohla býti bombardována z moře i ze vzduchu. Náhlý ústup fronty mohl by uvést zásoby v nebezpečí a tím ohrozit zásobování armády.

Z tohoto důvodu byla také organisována podružná zásobovací základna v přístavu Le Havre s dvouměsíční potřebou.

Dlouhou stabilisací vybudovaly a zdokonalily služby a ústavy základny v Calais svou organisací a svá zařízení, aby co nejlépe odpovídaly neustále vzrůstajícím potřebám bojujících vojsk. Budeme pozorovati jejich situaci v polovině roku 1917.

Veškeré ústavy základny v Calais jsou postaveny pod kontrolu a technické řízení plukovníka intendanta. Ústavy v jednom místě (Calais, Bourbourg, Gravelines) řídí a kontroluje intendant v hodnosti majora nebo kapitána. Každý ústav konečně je spravován důstojníkem administračním.

a) Ústavy v Calais.

1. Sklad píce. Od zřízení základny v Calais až do roku 1916 byla kupována téměř veškerá potřeba ovsů v Americe. Sklad mival zásoby až na 15.000 i 20.000 kg ovsů. Počínajíc rokem 1917 žádali Angličané, aby belgická armáda odbírala oves od nich, aby mohli disponovati ložním nákladem, určeným pro Belgii. Podle dohody dodávala anglická vojenská správa každého týdne 2.000 tun ovsů belgické základně, jež odesílala denně na frontu 240 tun. Pro opatrování sena a slámy vyhradilo francouzské velitelství belgické zá-

kladně území v okolí Calais a v departementu du Nord. Belgická intendance kupovala tu seno a slámu pomocí dohazovačů nebo přímo u producentů. Vojenský personál dohlížel a pomáhal při shromažďování a odesílání plodin, při mlácení obilí, lisování sena a slámy a pod. Ač bylo tak roku 1917 shromážděno na 13.000 tun slámy a 700 tun ovsu, nehradily zásoby potřebu a francouzská intendance dodávala denně jako doplněk 84 tun ovsu a 50 tun slámy.

2. Sklad mouky odesílal denně pekárnám v Bourbourgu a Adinkerke 80 tun mouky, kterou dostával od francouzské intendance buď přímo z Ameriky nebo z mlýnů v Corbeil a Le Havre.

b) Ústavy v Bourbourgu.

1. Pekárna. Od bitvy na Iseře byla zásobována belgická armáda francouzským chlebem, jehož zvláštní chuti belgický voják nebyl zvyklý. Byla proto zřízena stálá velká pekárna v Adinkerke blízko hranic, a druhá pekárna z mobilního materiálu v Bourbourgu, jež měla sloužiti hlavně jako záloha. Pro tuto mobilní pekárnu bylo nakoupeno v Anglii 63 pecí systému Perkinsova, jež jsou zařízení na nepřetržitě parní topení a mají výkonnost 2.800 dávek za 24 hodin. Pece i potřebné pekařské nářadí byly uloženy v Bourbourgu.

Bylo však žádoucí, aby se personál vycvičil v používání nových pecí a proto postaveno později osm dřevěných baráků a v nich umístěno 21 pecí Perkinsových. Tato polní pekárna vyráběla v srpnu 1917 denně 40.000 dávek chleba.

Hnětení těsta se konalo až do roku 1917 ručně. Pro zmenšení námahy a zdokonalení výroby vybavila intendance polní pekárnu mechanickým zařízením, jež se skládalo z kovových dílů systému Lafontova a benzinových motorů.

Materiál pekárny v Bourbourgu byl později rozmnožen na 89 pecí vzoru Perkinsova.

2. Jatky rozdělovaly průměrně 4.200 kg masa denně vojsku základny a přijímaly všechny kůže, jež pocházely jednak z polních jatek, jednak z civilních jatek v neobsazené Belgii, a odevzdávaly je francouzské intendanci v Boulogne sur Mer.

3. Stádo skotu. Veškerý dobytek pro belgickou armádu dodávala francouzská intendance, jakož i zmrzlé maso, které přijímala správa stáda v Dunkerque. Belgická intendance udržovala v Bourbourgu zálohu zmrzlého masa na čtyřech zvláštních holandských vozech, zařízených jako mražírny.

c) Ústavy v Gravelines.

Skład drobných potravin přijímal, spravoval a odesílal suchary, masové konzervy, sýr, kávu, cikorku, sůl, pepř, sádlo, cukr, rýži, luštěniny, tabák, cigarety, víno a kořalku. Ústav nakupoval i brambory a zeleninu v oblasti Dunkerque. Později byly sjednány koupě v Irsku o mnoha milionech kg. Zásilky byly řízeny z Belfastu do Calais a odtud na frontu, nebo ukládány jako záloha do velké obilní sýpky v Gravelines, jejíž největší zásoba byla 10 milionů kg brambor.

d) Ústavy v Adinkerke.

Pekárna. Jak již řečeno, byla zřízena v Adinkerke stálá pekárna pro potřebu armády v poli. Měla 7 baterií po 6 pecích z cihel

a vyráběla v srpnu 1917 denně 135.000 dávek chleba; byla vybavena mechanickým zařízením pro hnětení těsta.

Ke konci března 1918 způsobilo prudké bombardování vyklizení stálé pekárny; zásobování chlebem nebylo však ohroženo, neboť mobilní pekárna v Bourbourgu mohla vyrábět denně 185.000 dávek chleba.

e) Ústavy ve Furnes.

1. Továrna na zužitkování odpadků. Až do roku 1916 odpřádávaly polní jatky hovězí kůže na místě; odpadky, které nemohly prodati, zakopávaly. V srpnu 1916 byla pak zřízena ve Furnes velká továrna na zužitkování odpadků, která mohla vykázati za tři měsíce tyto výsledky:

Výrobek	Množství v kg	Cena ve franc.
Lojové mazadlo	11.264	16.000
Koňské sádlo	1.907	2.000
Olej z hovězích noh	416	2.000
Oleje různé	3.500	1.000
Koňské kůže	166 kusů	4.000
Koňské žíně	30	200
Kopyta a paznehty	3.593	4.300
Nasolená střeva	1.500 kusů	1.500
Sušené šlachy	621	600
Krev	16.805	675
Kosti	244.856	20.000
Sušené maso	13.685	3.500
Maso pro psy táhnoucí kulometry	—	1.000
Jedlý tuk	7.100	12.000
Antverpská svičková	530	1.500
Jaternice	450	900

Antverpská svičková byla vyráběna z masa zdravých koní, jež se stali obětmi nehod. Jaternice z vnitřností, loje, chleba, mouky a koření. Výživné výrobky se prodávaly důstojníkům a mužstvu za ceny, které byly o polovinu menší než v obchodě. Později vylučovala továrna z kostí průmyslový tuk a klihovatinu.

2. Vojenský pivovar ve Furnes byl zřízen upravením velké mlékárny a vybaven nejmodernějším zařízením. Vyráběl zdravý, chutný a laciný nápoj — 1 hl piva stál 15 franků.

Za prudkého bombardování v březnu 1918 musily býti oba ústavy z Furnes evakuovány; továrna na zužitkování odpadků byla znovu zřízena v Zwaantje, pivovar v Dunkerque. Později započata stavba velkého pivovaru v opuštěném cukrovaru v Gravelines nákladem 1.000.000 franků. Výroba stanovena na 21.000 hl piva měsíčně.

4. Podružná základna v Le Havre.

Podružná základna v Le Havre byla umístěna v přístavních skladištích a měla drobné potraviny pro potřebu armády na dva měsíce. Ke skladu byla přičleněna továrna na pražení kávy s elektrickým pohonem, jež pražila denně 12.700 kg kávy.

Dále byly v Le Havre zřízeny: sklad pro dary zajatcům v Německu, sklad pro prodej různých věcí důstojníkům, ústřední oděvní sklad s dílnami a hlavní lůžkový sklad.

5. Přemístění zásobovací základny roku 1918 do Antverp.

Od vítězných ofensiv v říjnu 1918 pomýšlelo belgické velitelství na přemístění zásobovací základny do Belgie. První myšlenky platily přístavu Ostende a byly tam vskutku dopraveny nějaké zásoby drobných potravin. Ale ukázalo se, že myšlenku tu nelze provést, neboť jak přístav, tak komunikace mezi Ostende a Bruges byly ustupujícím nepřítelem zpustošeny.

Velitelství belgické armády se tedy rozhodlo zříditi novou zásobovací základnu v Bruges; započato ukládání velkého množství drobných potravin v městě.

Ale rychlé uvolnění celé země dovolilo v listopadu 1918 umístiti základnu v Antverpách. Intendance organisovala zde v několika týdnech tyto ústavy:

- vojenskou pekárnu a výrobu sucharů,
- mlynářství a sklad mouky,
- stádo skotu a sklad zmrzlého masa,
- továrnu na konzervy,
- sklad drobných potravin,
- továrnu na pražení kávy,
- sklad pro důstojníky,
- sklad píce (oves, seno, sláma),
- sklad benzinu s dílnou,
- hlavní lůžkový sklad s prádelnou,
- oděvní sklad,
- sklad ubytovacích potřeb, bramborů, zeleniny a jiné.

Poznenáhlu byly pak zřízeny ústavy a sklady v jednotlivých posádkách, čímž vešla zase v platnost mírová teritoriální organizace vyživovací služby a válečné ústavy tím likvidovány.

H. Prodejny.

Intendance dodávala vojsku chléb, maso a drobné potraviny patřící k dávce. Jednotky si musily samy opatřiti nákupem v ubytovací oblasti zeleninu, brambory, koření a různé poživatiny pro zlepšení stravy.

Roku 1915 založily si útvary zelinářské zahrady na opuštěných pozemcích západních Flander.

Ale znenáhla stávaly se koření, poživatiny a i různé jiné potřeby vzácnější; zbylí obchodníci zvyšovali prodejní ceny často nad přijatelné hranice. Bylo tedy třeba nákupy zorganizovati a poskytnouti důstojníkům i vojákům možnost, aby si mohli koupiti za slušnou cenu různé poživatiny a drobné předměty, jež zpřijemňují dlouhý pobyt v poli.

Pro uskutečnění tohoto úkolu byly zřízeny v dosahu jednotek prodejny, zásobované ústředním skladem pro důstojníky a mužstvo v Calais. Zásoby ústředního skladu měly více než 600 různých předmětů: koření, konservy, vína v sudech, jemného vína, fotografických potřeb, střížného zboží, obuvi, prádla, psacích potřeb, tabáku, doutníků, cigaret atd. Cena zásob činila v srpnu 1917 více než 3.000.000 franků; vydržováno bylo 9 prodejen v poli s úhrnným měsíčním obratem 1.300.000 franků.

Tato čísla se neustále zvyšovala. V srpnu 1918 zásoboval

ústřední sklad 14 prodejen s měsíčním obratem 3,500.000 franků a v dubnu 1919 již 37 prodejen s měsíčním obratem 6,000.000 franků.

Drobný prodej v poli konal se v prodejnách pro důstojníky v Adinkerke a Isenberghe a v prodejnách pro mužstvo, zřízených v oblastech divisií. Prodej se vyvíjel takto:

Prodejna		Měsíční obrat ve francích			
		v březnu 1916	v březnu 1917	v březnu 1918	v srpnu 1918
pro důstoj- níky	v Adinkerke v Isenberghe	133.000 86.000	158.000 155.006	191.000 270.000	298.000 485.000
pro mužstvo	1. divise	38.000	107.000	203.000	416.000
	2. „	56.000	86.000	225.000	352.000
	3. „	51.000	76.000	148.000	434.000
	4. „	48.000	67.000	93.000	414.000
	5. „	52.000	76.000	140.000	335.000
	6. „	51.000	122.000	257.000	339.000
	jezdecká divise	16.000	57.000	79.000	159.000

Mimo tyto prodejny zřídila intendance v poli zvláštní intendantní sklady, v kterých jednotky odbíraly seno, slámu, brambory, zeleninu, uhlí, palivové dříví, petrolej a pod., tedy věci, které vojsku sice náležely, ale měly býti nakupovány v místě, tedy nepatřily k dennímu zásobování. Správa těchto skladů působila spolu s intendancí při využívání místních zdrojů v poli, pokud šlo o seno, slámu, brambory a zeleninu. Stálá exploatační služba přičleněná těmto intendantním skladům byla organizována po celé frontě spojeneckých armád v Belgii, neboť podle smlouvy sjednané s armádou francouzskou a anglickou měla belgická vojenská správa přednostní právo pro využívání místních zdrojů v nezabrané Belgii.

I. Zásobování belgických jednotek umístěných ve Francii.

Belgická vojska umístěná ve Francii opatrovala si s počátku potraviny přímým nákupem na místě a dodávkami bez přispění belgické vojenské správy. Jen pro zásobování oděvem a výstrojem byl založen sklad v Rouenu.

Když však opatrování potravin počalo činiti různé potíže a nesnáze, zejména pro otázku cenovou, nastala roku 1917 nutnost pečovat i o tato vojska. Byly tedy zřízeny příslušné ústavy (pekárny, jatky, sklady drobných potravin, sklady píce) v Eu, Auvours a Le Havre a velký ústřední sklad pro zásobování vojsk v zápolí v Le Havre.

Pro izolované vojenské osoby a jejich rodiny zřízeno pak po Francii na 90 prodejen, jež byly zásobovány ústředním skladem v Le Havre, kde tyto osoby mohly nakupovati své životní potřeby v dávkách, předepsaných francouzskou vládou. Prodejní ceny těchto ústavů byly o 50 až 100% nižší než v soukromém obchodě, neboť francouzská vláda prominula placení veškerých daní z tohoto zboží.

Všecky tyto ústavy byly pod nejvyšším řízením generálního inspektora intendantsva.

Tato velká organizace zásobování zápolí dosáhla velmi rychle

značné důležitosti. Úhrnná částka měsíčních obchodních obrátů činila v říjnu 1917 asi 625.000 franků, v březnu 1918 již 1,325.000 a v říjnu 1918 přes 2 miliony franků. Prodejny měly přes 125.000 zákazníků a více než 200 druhů zboží.

V březnu 1918 dosáhla Belgie od francouzské vlády práva připustiti k dobrodiní tohoto zásobování i rodiny vojáků v poli, zajatců, internovaných, nezvěstných, zemřelých a za války superarbitrovaných.

K. Zásobování civilního obyvatelstva.

Ke konci roku 1914 učinila belgická vláda nutná opatření pro zásobování civilního obyvatelstva v belgických obcích nepřitelem nezabraných. Komise pro civilní zásobování, řízená vyšším důstojníkem, sídlila v Calais a podléhala ministru vnitra. Nakupovala potřebné potraviny a pečovala o přísun zboží do Belgie. S počátku opatrovala pro obyvatelstvo všeliké potraviny, ale později přestala její činnost na dodávkách mouky, uhlí, koksu, osvětlovacích látek a olejů.

Generální komisař vlády, sídlící v neobsazené Belgii, zřídil spojení mezi vojenskými úřady, místními civilními úřady a zásobovací komisí v Calais a zabezpečoval rozdělování potravin a zboží civilnímu obyvatelstvu.

Aby byla připravena výživa obyvatelstva osvobozeného zpětným získáním nového belgického území, žádal ministr vnitra, aby byl zřízen ve Francii sklad, obsahující 20.000 tun potravin, zejména rýži, sádlo, cukr, kávu, mouku, mýdlo, konzervované mléko a masové konzervy. Již na počátku roku 1918 byla shromážděna pro tyto účely asi polovina žádaných zásob v Saint-Denis (Paříž), Le Havre a v Calais.

Tou dobou bylo svěřeno vojenské intendanci také zásobování civilních orgánů umístěných ve Francii a neobsazené Belgii a i zásobování obyvatelstva obcí, nepřitelem nezabraných. Později, když bylo získáno nové území, měla také pečovati o výživu osvobozeného civilního obyvatelstva — aspoň v prvních dnech, pokud nebude zahájena činnost úřadů. Intendance zřídila tedy v Calais velký sklad, jenž měl býti základnou pro zásilky osvobozeným obcím; připravila organizaci, aby mohl sklad při znovuobsazení belgického území mezi základnou a frontou rychle zaříditi, dopředu posunuté sklady, které by zásobovaly civilní obyvatelstvo získaného území belgického.

Po ofensivách v říjnu 1918 pracovala soustava, jak bylo předvídáno. Sklad v Calais uvedl okamžitě v pohyb nashromážděné zásoby po železnici směrem k frontě ve Flandrech a doplňoval se přísuny ze Saint-Denis (Paříž) a Le Havre. Intendance umístila dopředu posunuté sklady postupně v Lille, Valenciennes, Courtaix, Mézières, Bruges a Antverpách.

Od počátku ofensivy dostávala belgická intendance značné výpomoci na potravinách od francouzské (za 7,500.000 franků) a americké armády (za 23,500.000 franků).

Proti prvotním předpokladům, že vojenská intendance bude pečovati o výživu civilního obyvatelstva jen za prvních dní jeho osvobození, byla nucena je zásobovati déle než tři měsíce a dodala pro tuto potřebu potravin za 55 milionů franků.

* * *

Srovnáme-li vyživovací službu v armádě belgické a francouzské v hrubých rysech, vidíme ve francouzské organizaci širokou decentralisaci služby až k vojenskému tělesu, a značnou centralisaci služby v belgické divisi.

Centralisace v belgické armádě má své nepopíratelné přednosti za přesně vymezených okolností, nelze však tvrditi, že by způsob vyhovoval ve všech případech. Za ofensivy, jež ukončila poslední válku, vynutily si rychlé změny v sestavách jednotek určitou decentralisaci vyživovací služby a belgické velitelství musilo naříditi rozčlenění proviantních automobilních kolon.

Dále je nápadné, že Belgičané používají jedině automobilové vozby pro dopravu proviantu až k útvarům, kdežto Francouzové se drží způsobu smíšeného, v němž mají plukovní trény vozbu koňskou.

Použití jedině a zcela automobilů pro dopravu potravin a krmiva k útvarům dává belgickému způsobu zásobování charakter velké jednoduchosti. Není zvláštních opatření pro zásobování masem a chlebem. Doprava je rychlá a umožňuje výdej čerstvých potravin, což není bez významu pro morální a materiální stav armády. Proviantní automobilní kolona neprodluhuje nikdy pochodové kolony, neboť její pohyb není závislým na pohybu jednotek. Rozdělování proviantu se koná, jakmile jsou cesty volné. Konečně je zásobování vojsk i méně závislé na přemísťování zásobovacích stanic.

Jestliže všeobecná automobilová doprava dává nepopíratelnou převahu nad vozbou koňskou, nelze na ni hleděti jen se stanoviska technického. Francouzové hájí svůj smíšený systém odůvodněním, že se na odlehlých a tedy špatnějších cestách hodí mnohem lépe koňský povoz a že jen při smíšeném způsobu je výkonnosti každého z řečených dopravních prostředků dokonale využito.

Automobil má výhodu v své rychlosti a tonáži; není bez významu i vážná otázka výživy koně za války, neboť potřebné krmivo má velkou váhu a značný objem. Výhradní používání automobilů nedovolí však všude terén, komunikace, opatrování automobilového materiálu a pohonných a spotřebních hmot za války. (Příště dále.)

VOJENSTVÍ DOMA A V CIZINĚ.

Major gen. štábu Antonín Holub:

Cesta Válečné školy do království SHS v srpnu 1926.

I.

Průběh cesty.

Je tomu již několik měsíců, kdy jsme se vrátili z bratrské Jugoslavie, avšak dojmy, zažité za ty tři neděle tam daleko na jihu, nikterak nepobledly. Co nás všechny hned při vstupu na půdu bratrské země přímo a především ohromilo, byla široká náruč v pravdě slovanského pohostinství, která nás hned na uvítanou a po všechnu dobu cesty měkce objala, tak mile a měkce, že se nám vše zdálo skutečně jako pohádka, jak správně vystihl jeden z účastníků v své vzpomínce na tu naši krásnou cestu.

Podnět k letošní cestě dalo rozhodnutí letošního ročníku Válečné školy požádati o svolení nésti jméno velkého krále Srbů, krále Petra Osvoboditele. Tento každoroční ušlechtilý zvyk, zavazující volící ročník k velkému morálnímu úsilí,